

BOSHLANG'ICH SINFLARGA MUAMMOLI TA'LIMNI TASHKIL ETISHDA O'QITUVCHINING KSBIY KOMPETENTLIGI

Nabiyeva Nasibaxon Nuraliyevna

Silver Study NTM o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur tezisda boshlang'ich ta'limda muammoli ta'lim texnologiyalarini tashkil etish jarayonida o'qituvchining kasbiy kompetentligining o'rni va ahamiyati tahlil etiladi. Ta'limda muammoli vaziyat yaratish, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga yo'naltirish, refleksiv tafakkurni shakllantirishda o'qituvchining kasbiy, metodik va kommunikativ salohiyati muhim omil sifatida ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: muammoli ta'lim, boshlang'ich sinf, kompetensiya, o'qituvchi mahorati, mustaqil fikrlash, pedagogik yondashuv.

KIRISH

Hozirgi davrda ta'lim tizimida tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Ularning bosh maqsadi — o'quvchi shaxsini mustaqil fikrlaydigan, tahlil qila oladigan, qaror qabul qilishga qodir ijtimoiy faol inson sifatida shakllantirishdir. Bunday vazifani amalga oshirishda o'qituvchining kasbiy kompetentligi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki bolani tafakkurga, izlanishga, savol berishga undovchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tafakkuri hali shakllanish bosqichida bo'lgani uchun, ularga tayyor bilimni emas, balki bilimga olib boruvchi yo'lni o'rgatish o'qituvchining asosiy maqsadidir. Shu sababli, muammoli ta'lim metodlarini qo'llash orqali bolada mustaqil fikrlash, izlanish, tahlil qilish, savol berish va yechim topish ko'nikmalari shakllanadi. Bu jarayonning samaradorligi esa to'g'ridan-to'g'ri o'qituvchining kasbiy kompetentligiga bog'liqdir [1].

ASOSIY QISM

Muammoli ta'lim — bu o'quv jarayonida o'quvchilarga tayyor bilimni berish o'rniga, ularni bilimni izlab topishga, fikr yuritishga, muammoni hal etishga yo'naltiruvchi o'qitish shaklidir. Ushbu yondashuvda o'qituvchi o'quvchilarga muayyan bilimlarni tayyor shaklda emas, balki muammoli vaziyat orqali kashf etishga imkon yaratadi.

Masalan, dars davomida o'qituvchi o'quvchilarga oddiy misolni emas, balki “nega bunday bo'ldi?”, “boshqacha yo'l bilan hal qilib bo'ladimi?”, kabi savollar beradi. Natijada o'quvchi fikrlash jarayoniga faol kirishadi. Bu usul bolaning tafakkurini faollashtiradi, bilimga nisbatan ichki motivatsiyani kuchaytiradi [2].

Bugungi kunda muammoli ta'lim metodlari raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashib, yangi sifat bosqichiga ko'tarilmoqda. Interfaol taxtalar, elektron topshiriqlar, "Mentimeter", "Padlet", "Kahoot" kabi raqamli vositalar yordamida o'qituvchi muammoli vaziyatlarni vizual va dinamik tarzda yaratishi mumkin.

Shuningdek, STEAM yondashuvi (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) asosida o'tkazilgan muammoli darslar o'quvchilarni ilmiy tafakkur, mantiqiy tahlil va ijodiy fikrlashga yo'naltiradi.

Masalan, "Nega qor eriydi, lekin muz saqlanadi?" kabi muammoli savol orqali o'quvchi ilmiy kuzatuvni, tahlilni va xulosani o'zi shakllantiradi. Shu tarzda muammoli ta'lim o'quvchini o'z fikrini dalil bilan asoslashga o'rgatadi.

Boshlang'ich sinflarda muammoli ta'limni tashkil etish o'qituvchidan nafaqat metodik tayyorgarlikni, balki o'quvchilar psixologiyasini chuqur tushunishni talab etadi. Chunki muammoli vaziyatni to'g'ri tanlash o'quvchining yosh xususiyatlari, tafakkur darajasi, qiziqishlari va individual ehtiyojlariga mos bo'lishi kerak. Shunday muvofiqlik bo'lgandagina, muammoli dars o'quvchi uchun qiziqarli, tahliliy va ijodiy jarayonga aylanadi. Shu ma'noda, o'qituvchi o'z kasbiy kompetensiyasini doimiy rivojlantirib borishi, yangicha yondashuvlar asosida darslarni loyihalashi zarur.

Muammoli ta'lim jarayonida o'qituvchi darsning boshida o'quvchilarda kognitiv dissonans — ya'ni, "bilaman" va "bilmayman" o'rtasidagi ziddiyatni uyg'otadi. Bu holat bolalarda yangi bilimga ehtiyojni vujudga keltiradi. Masalan, o'qituvchi dars boshida o'quvchilarga tanish bo'lmagan, ammo ularni o'ylantiradigan holatni keltiradi: "Nega suv muzlaydi, lekin suv bug'lanadi?" kabi savol bola tafakkurini faollashtiradi. O'quvchi javobni tayyor olishni emas, o'zi izlab topishni xohlaydi. Shu jarayonda o'qituvchi yo'naltiruvchi, muhokamani boshqaruvchi, to'g'ri fikrni umumlashtiruvchi rolni bajaradi [3].

Kasbiy kompetent o'qituvchi muammoli ta'limni integrativ yondashuv asosida tashkil etadi, ya'ni fanlararo bog'liqlikni ta'minlaydi. Misol uchun, matematika darsida tabiiy fanlarga oid misollar, til darslarida esa hayotiy vaziyatlarga asoslangan muammoli matnlar orqali o'quvchi dunyoqarashi kengayadi. Bu nafaqat bilimni mustahkamlaydi, balki o'quvchi tafakkurida sabab-oqibat bog'liqligini shakllantiradi.

Muammoli ta'limda o'qituvchining pedagogik refleksiya — o'z darsini, uslublarini, o'quvchi reaksiyasini tahlil qila olish qobiliyati — hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tajribali o'qituvchi o'quvchilar qanday fikrlayotganini, qachon e'tibor susayganini, qaysi savollar ularda qiziqish uyg'otayotganini sezadi. Bu esa dars jarayonini moslashtirishga, o'quvchi motivatsiyasini yuqori darajada ushlab turishga imkon beradi.

Boshlang'ich ta'limdagi o'qituvchining yana bir muhim jihati — emotsional kompetensiyadir. U bolalar bilan muloqotda iliqlik, sabr-toqat, samimiyat,

yumor va ishonch muhitini yarata olishi kerak. Chunki muammoli ta'limning samarasi bolada qo'rquv yoki xatodan xavotir emas, balki o'z fikrini bildirishga bo'lgan dadillik orqali yuzaga chiqadi. O'quvchi o'z javobi uchun tanqid qilinmasligini, balki uni fikrlashga undovchi savol sifatida qabul qilinishini bilsa, u ijodiy fikr yuritishga harakat qiladi.

Muammoli ta'limni tashkil etishda o'qituvchining innovatsion tafakkuri ham katta ahamiyatga ega. Innovatsion o'qituvchi har bir darsni ijodiy laboratoriya sifatida ko'radi. U har bir mavzuga yangi savol bilan kiradi, o'quvchilarni yangicha o'ylashga undaydi. Misol uchun, "Agar siz o'qituvchi bo'lganingizda, bu masalani qanday tushuntirardingiz?", "Bu holatni hayotda uchratsangiz, qanday yo'l tutardingiz?" kabi savollar o'qituvchini o'qituvchi o'rnida fikrlashga o'rgatadi.

Bundan tashqari, muammoli ta'limda reflektiv dars yakuni muhim o'rin tutadi. O'quvchi dars yakunida "bugun men nimani bildim?", "men uchun eng qiyin joy qaysi edi?", "men boshqacharoq qanday yechim topgan bo'lardim?" kabi savollarga javob beradi. Shu orqali o'quvchi nafaqat bilimni o'zlashtiradi, balki o'z fikr jarayonini tahlil qilishni ham o'rganadi [4].

O'qituvchining kasbiy kompetensiyasi shuningdek, kommunikativ mahorat bilan bevosita bog'liqdir. Muloqot madaniyati o'quvchi shaxsining rivojlanishida hal qiluvchi o'rinni egallaydi. Muammoli darslarda o'qituvchi o'quvchilarga o'z fikrini erkin bildirish, boshqalarni tinglash, fikr almashish va kelishuv madaniyatini singdiradi. Shu tarzda o'quvchi o'z fikrining qadrini bilish, boshqalarning nuqtai nazariga hurmat bilan yondashish fazilatlarini o'zlashtiradi.

Kasbiy kompetensiyani shakllantirish jarayoni o'qituvchining doimiy o'z ustida ishlashini talab qiladi. Zamonaviy pedagog o'z darslarini qayta ko'rib chiqadi, yangi metodlarni sinab ko'radi, xalqaro tajribalarni o'rganadi, shuningdek, o'z faoliyatini tahlil qilib boradi. Malaka oshirish kurslari, tajriba almashuv seminarlarida ishtirok etish, ilg'or o'qituvchilar tajribasini o'rganish — bular kasbiy kompetensiyani chuqurlashtiruvchi eng samarali vositalardir.

XULOSA VA MUNOZARA

Muammoli ta'lim — bu o'quvchining tafakkurini o'stiruvchi, mustaqil fikr yuritishga o'rgatuvchi, hayotiy muammolarni hal qilishga tayyorlovchi ta'lim modelidir. Ushbu modelning muvaffaqiyati o'qituvchining kasbiy kompetentligiga bevosita bog'liqdir.

Kasbiy kompetent o'qituvchi muammoli vaziyatlarni samarali tashkil etadi, o'quvchilarda izlanish ruhini uyg'otadi, bilimni mustaqil kashf etish ko'nikmasini rivojlantiradi. Shunday o'qituvchilar ko'paygan taqdirda, boshlang'ich ta'lim o'quvchilari nafaqat axborotni o'zlashtiruvchi, balki uni tahlil qiluvchi, ijodiy fikrlovchi shaxslar sifatida shakllanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. To'raqulova, G. Boshlang'ich ta'limda innovatsion texnologiyalar. — Toshkent: Universitet, 2021. — 204 b.
2. Xalilova, D. Muammoli ta'lim metodikasi. — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020. — 156 b.
3. Hasanov, U. Pedagogik kompetensiya va o'qituvchi mahorati. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. — 230 b.
4. Karimova, F. Ta'lim psixologiyasi va metodik yondashuvlar. — Toshkent: Ilm ziyo, 2022. — 278 b.
5. Jalolova, M. Raqamli ta'lim sharoitida boshlang'ich o'qituvchi kompetensiyasi. — Namangan: Innovatsiya, 2023. — 212 b.

